

Jäsen n:o 2

Ernst August Hillbom (1853-1935)

Ahkera esikuntapäällikkö,
varapuheenjohtaja 1881–82, 1884–87 ja 1889

August Hillbom oli yksi Duodecim-seuran alkuvuosien aktiivisimmista jäsenistä, ja ahkera hän lienee ollut aina, sillä hän sai päästötodistuksen Kuopion kymnaasista jo 15-vuotiaana. Hillbom valmistui myös perustajatusinan ensimmäisenä lääketieteen lisensiaatiksi toukokuussa 1882.

Fennomanian sytyke on saattanut Hillbomille tulla vasta koulu- ja yliopistovuosina. Hän oli kotoisin Savonlinnan emäpitäjistä Säämingistä mutta oli vasta ensimmäisen polven savolainen ja toisen polven ylioppilas. Sukujuuret johtivat Ruotsiin, josta suvun kantaisä tuli pikkuvihan jälkeen Loviisaan, ja suomenkielisiä juuria saa hänen suvustaan hakemalla hakea. Kiinnostava yhteys varhaiseen kansalliseen heräämiseen ja suomen kielen uranuurtajiin on kuitenkin Helsingin yliopiston suomen kielen lehtorina toiminut Carl Axel Gottlund (1796–1875), joka oli Hillbomin äidinäidin veli. Tiedossa ei ole, missä määrin Hillbom oli isoenonsa kanssa tekemisissä, ja Duodecimia perustettaessa tämä joka tapauksessa oli jo kuollut. Ehkä jotakin »gottlundilaisuutta» oli kuitenkin periytynyt Hillbomille ja sitä kautta syntynyt myös kiinnostus suomen kieleen. Gottlund oli nimittäin ensimmäisen puhtaasti suomenkielisen kaunokirjallisen teoksen *Otava* (1832) laatija. Kirja jäi kuitenkin tekijänsä suureksi pettymykseksi Lönnrotin Kalevalan jalkoihin, ja Gottlundista tulikin Kalevala-innostuksen ikuinen ja varsin suorapuheinen kriitikko. »Tämä suurimaineinen ja paljon kehuttu Kalevala oli surkeasti yhteensäkerrottu ja kokoonpatusteltu teos, pehmerö ja sekamelska», kuului Gottlundin tuomio. Itse asiassa Gottlund oli paitsi teräväkielinen myös teräväsilmainen, sillä

hän huomasi ensimmäisenä Lönnotin yhdistelleen Kalevalan kansanrunoaineistoa oman miensä mukaisesti.

August Hillbom osallistui aktiivisesti Duodecimin sanastotyöhön, ja on kiinnostavaa todeta, että hänen isoenonsa Gottlund oli myös merkittävä suomen sanaston kehittäjä. Suomen kielen uudissanojen sepittäjästä juuri Gottlund sepitti sepittää-sanana. Muita hänen kirjakielen tuomia sanoja ovat mm. *aatos*, *ajanlasku*, *huutokauppa*, *kansalainen*, *kirjasto*, *opisto*, *kirjasto*, *papisto*, *puhekieli*, *puistikko*, *rahasto*, *toimittaja*, *uskomus* ja *veruke*. Sen sijaan sanat *erkaus* (poikkeus), *lukisto* (lukio), *vaikuttamus* (syy, motiivi) ja *oppiva* (opiskelija) eivät kieleen juurtuneet. Merkittäviä lääketieteen alan uudissanoja ei Gottlundin ansiolistalla ole.

Äyräpään ja Hillbomin ystävyys lienee syntynyt Savo-Karjalaisessa osakunnassa, johon Duodecimin perustajajäsenistä kuului peräti viisi. Perustamispöytäkirjan mukaan Hillbom »pakotettiin ryhtymään varapuheenjohtajaksi», ja hän selvästi vieroksui tätä tehtävää. Hillbom vuoroteli 1880-luvulla varapuheenjohtajan tehtävissä Albert Pfalerin ja Th. Lofströmin kanssa eikä ollut tehtävässä yhtäjaksoisesti, toisin kuin aikaisemmissa historiikeissa on esitetty. Läpi 1880-luvun hän vuosikokouksissa milloin painostuksen jälkeen siihen suostui, milloin ehdottomasti siitä kieltäytyi. Duodecimilaiset eivät tätä näytä panneen pahakseen. Esimerkiksi 6.10.1887 päivitetty pöytäkirja kertoo seuraavaa: »Puheenjohtaja ilmoitti että Hillbom ilmoittanut ehdottoman ehdottomasti luopuvansa seuran v.p.j.:n virasta. Seura murisi pahasti tyytymättömyydestä. mutta ensi hämmästyksen kadottua teki kuten rukkasen saanut ainakin, otti uuden, tohtori Lofströmin. Ja sitte sitä taas hurrattiin.»

Haluttomuus virkailijatehtäviin ei kuitenkaan merkinnyt Hillbomin pakenemista työtehtävistä, ja hänen pyytämisensä niihin aina uudestaan kertoo tietysti loistavista tuloksista. Erityisesti seuran 1880-luvun lopun julkaisujen toimitustyössä hänen työpanoksensa oli keskeinen. Seuran ensimmäisen, vuonna 1885 ilmestyneen ruotsalais-suomalaisen sanaluettelon kokoamiseen osallistuivat vielä lähes kaikki seuran jäsenet, mutta sen valmistuttua puhti oli vähällä loppua. Useimmat

perustajajäsenistä olivat 1880-luvun lopulle tullessa jo muuttaneet pois Helsingistä ja yksi oli jopa kuollut. Jatko-osaksi tarkoitettun suomalais-ruotsalaisen sanaluettelon toteutus jäi lopulta Hillbomin, vuonna 1885 seuraan liittyneen Fredrik Joel Pätiälän (1863–1898) ja Äyräpään harteille. Kolmen hengen työryhmänä he työstivät sen painovalmiiksi vuosien 1887–88 aikana, ja lähes 6400 hakusanan luettelo ilmestyi Duodecim-lehden liitteinä vuonna 1888. Hillbom kantoi käytännössä päävastuun tämän seuran merkittävimpiin saavutuksiin kuuluneen sanastotyön käytännön toteutuksesta. Lopulliseen valmistelutyöhön meni lähes puoli vuotta, jona aikana em. kolmen hengen komitea kokoontui miltei joka ilta kello 7–11 ensin Äyräpään luona ja sittemmin Hillbomin luona. Lisäksi v. 1889 julkaistiin ruotsalais-suomalaisen sanaston lisäviikko, joka sisälsi noin 3000 hakusanaa. Senkin laativat pääosin Hillbom ja Pätiälä. Gunnar Soininen (1935) kirjoittikin muistokirjoituksessaan, että »Duodecim-seuran sanastotoiminnan aikaisemmassa historiassa Hillbomille lankesi raskain osuus, mutta myös suurin kunnia on hänelle siitä aina tuleva». Hillbomin käsialaa on paljolti myös Ensimmäinen apu vahingoittuneelle -ensiapuoppaan toisen painoksen käännöksen tarkistus.

Hillbom toimi seuran ensimmäisenä kirjastonhoitajana 1889, mutta tämä tehtävä jäi paikakunnalta muuton vuoksi lyhytaikaiseksi.

»Duodecimin pääkortteerissa Hillbomilla oli 1880-luvulla, tynnen harkintansa, luotettavan arvostelukykyensä ja ahkeruutensa vuoksi tavallaan esikuntapäällikön asema», kirjoitti J. J. Karvonen vuonna 1928 Ernst August Hillbomin 75-vuotispäivän juhlaKirjoituksessaan. Hän olikin usein seuran edusmiehenä, esimerkiksi kun neuvoteltiin kirurgian professori Saltzmanin kanssa Punaisen Ristin kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Hillbom erikoistui nimittäin kirurgiaan ja toimi tämän alan yksityispraktikonakin jo 1880-luvun lopulla. Vuonna 1889 hän kuitenkin siirtyi Helsingistä Joensuuhun koska Karvosen sanoin »kirurgin toiminta oli siihen aikaan pääkaupungissa perin toivotonta, kun käytettävissä ei ollut sairaalaa, mihin olisi voinut potilaansa sijoittaa; ja aivan erikoisen tukalaa se oli yksityiskirurgille, joka kuului Duodecimin ken-

August Hillbom leikkaa Mikkelin vanhassa lääninsairaalassa. Kuva on noin vuodelta 1900, jolloin vielä elettiin aikoja ennen kasvusojusta tai leikkaushansikkaita.

Kuva: Matti Hillbomin kokoelmat.

raalistaabiin». Hillbom teki lopulta päivätyönsä Savossa sairaala- ja piirilääkärinä kuten monet muutkin Duodecimin jäsenet.

Duodecimin vuosipäivä oli Hillbomin syntymäpäivän aatto, ja 1880-luvulla oli sääntönä, että puoliyöhön päästyä seura joi silloisen varapuheenjohtajansa maljan hänen syntymäpäivänsä sarastamisen johdosta. Hillbom oli kuitenkin selvästi mies, joka ei maljapuheiden keskellä viihtynyt ja muutenkin vieroksui retoriikkaa. Kun vastanimitettyä »Joensuun tohtoria» hyvästeltiin vuosikokouksessa 1889, pöytäkirjan mukaan kohotettiin »Raikkaat ja pitkät eläköönhuudot Hillbomille, joka piileskellen kainosti tuolien takana keskellä mieslaumaa oli puhetta kuunnellut, nousivat ja kauan kaikuivat. Kun Karvonenkin vihdoon pääsi Hillbomin luo tyhjentääkseen hänen kanssaan maljaa, sanoi tämä »mitäs sinä roskaa pakiset».

Hillbom kuoli perustajatusinan viimeisenä elokuussa 1935, ja vuosikokouksessa 16.11.1935 koettiin voimakkaasti yhden aikakauden olevan ohi. *Ultimus constitutorum decessit...* (suom. perustajista viimeinen poissa). Tyyliissään verratton Gunnar Soininen (1935) luonnehti muistotilaisuuksissa häntä mieheksi, joka »hiljaisuudessa innolla ja uskollisesti teki paljon ja aina merki-

tyksensä säilyttävää työtä niillä saroilla, joille hän suomalaisen sivistyksen alkavan aamuaajan poikana kerran oli astunut».

Hillbom oli useaan otteeseen Soiniselle kertonut toivostaan saada elää Duodecimin 50-vuotispäivä ja »nähdä nuoruutensa ja miehuutensa pyrkimysten mahtava voittoparaati». Se hänelle suotiinkin, perustajajäsenistä ainoana. Perustajajäsenistä Wilhelm Snellman oli myös vielä elossa (k. 1933), mutta hän ei osallistunut juhlaan. Säämingistä ensin Kuopioon kouluun ja sitten 15-vuotiaana ylioppilaana Helsinkiin lähteneen Hillbomin mielessä on varmasti risteillyt monia ajatuksia hänen istuessaan 78-vuotiaana yliopiston täpötäydessä juhlasalissa 1931 ja kuunnellessaan Duodecim-seuran puheenjohtajan avajaispuhetta: »Tasavallan Herra presidentti, Duodecim-seuran Herra perustaja – ja kunniajäsen Tohtori HILLBOM, Herrat Ministerit, Eduskunnan Herra Puhemies, Helsingin Yliopiston Herra Kansleri, Punaisen Ristin Herra Puheenjohtaja, Yliopiston Herra Rehtori, Lääkintöhallituksen Herra Pääjohtaja, Helsingin Kaupungin Herrat edustajat, Lääketieteellisen Tiedekunnan Herra Dekaanin, Tieteellisten seurojen Herrat edustajat – –» (Duodecim-seuran kokouksen pöytäkirja, Duodecim 1932).

Harvan opiskelijayhdistyksen perustajajäseniin kuuluminen on riittänyt tuomaan protokollajärjestyksessä toisen sijan, heti tasavallan presidentin jälkeen ja kolme pykälää ennen kenraali Mannerheimia. Viimeksi mainittu oli tilai-

sudessa Suomen Punaisen Ristin puheenjohtajan ominaisuudessa, ja avajaispuheen protokollajärjestyksessä hänet oli nostettu kuudenneksi yliopiston kanslerin ja rehtorin väliin.

Henkilötietoja

Hillbom, Ernst August, s. Säämingissä Pihlajaniemen Harjulan tilalla 19.11.1853, k. Helsingissä 31.8.1935 aivohalvaukseen. Vanhemmat: komissionimaanmittari Mikkelin läänissä Ernst Ulrik Hillbom ja Maria Lovisa Wenell. Puoliso 1890 Maria Charlotta (Lilli) Ingman, s. 1865, k. 1928. Vihittiin 1880. Vanhemmat: kauppias Carl Frithiof Ingman ja Emma Charlotta Finelius. Lapset: Ernst Armas 1891–98, Helmi Maria 1893–98, Siiri Charlotta (suomennettu sukunimi Hiilpuu) 1899–1999, hammaslääkäri, Eero August 1904–1991, LKT, professori, neurologi, Duodecim-seuran jäsen vuodesta 1926; hänen poikansa neurologian professori Matti Hillbom (1944–) on Duodecimin jäsen vuodesta 1966. Perustajatusinasta August Hillbom on ainoa, jonka jälkeläisten jäsenyys kattaa katkeamatta seuran koko tähänastisen historian.

Opinnot: Sai päästötodistuksen Kuopio gymnasiumista ja kirjoitautui yliopiston Savo-Karjalaiseen osakuntaan 1869, filosofian kandidaatti (fysis-matem.) 1875, lääketieteen kandidaatti 1878, lääketieteen lisensiaatti 27.5.1882.

Työura: Helsingin aluelääkäri 1,5 kk elo–syyskuussa 1882, Porvoon vt. kaupunginlääkäri 2,5 kk loka–joulukuussa 1882, Jämsän vt. piirilääkäri 5,5 kk maal–elokuussa 1883. Lapinlahden sairaalan allilääkäri syyskuusta 1883 vuoteen 1884. Helsingin yleisen sairaalan kirurgian toinen apulaislääkäri 1884–1885 ja ensimmäinen apulaislääkäri 1886–1887. Yksityislääkäri (kirurgi) Helsingissä 1887–1889. Joensuun yleisen sairaalan lääkäri 1889–90 ja Joensuun kaupunginlääkäri 1890–1891. Mikkelin linnan- ja lasarettinlääkäri (eli Mikkelin lääninsairaalan ja lääninvankilan (yli)lääkäri) 1891–1903 ja samalla Mikkelin läänintoimiston lääkäri 1898–1901, Mikkelin piirilääkäri 1903–15; erosi tästä virasta täysin palvelleena 1.5.1915 ja sai eläkkeen. Toimi vielä

tämän jälkeen lääninvankilan lääkärinä vuoteen 1925 eli yhtäjaksoisesti 34 vuotta.

Luottamustoimet: Mikkelin kaupunginvaltuuston jäsen 1894–1905, varapuheenjohtaja 1904–05. Mikkelin Lääkäriseuran puheenjohtaja 1919–24, Mikkelin lyseon kouluneuvoston puheenjohtaja 1906–24. Mikkelin läänin Metsästys- ja ampumaseuran puheenjohtaja 1894–1924. Vapaussodan aikana ampujakouluttaja ja aseiden kunnon tarkastaja Mikkeliissä.

Jäsenyydet: Duodecim vuodesta 1881– kuolemaan saakka; kunniajäsen 1921. Finska Läkaresällskapet 1882–1901 (erosi yhdessä Äyräpään ym. kanssa). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran jäsen 1883–, Suomen Lääkäriliiton jäsen 1910–. Suomen Ampujainliiton kunniajäsen 1929. Mikkelin suojeluskuntapiirin kunniajäsen 1926.

Opintomatkat: Saksaan ja Itävaltaan (Wien) 4,5 kk syyskuusta 1885– tammikuuhun 1886, Ruotsiin ja Norjaan kesä–syyskuussa 1887, Pariisiin kesällä 1888, valtion apurahalla Berliiniin, Wieniin ja Kööpenhaminaan 3,5 kk maal–kesäkuussa 1891, Berliiniin syys–lokakuussa 1898.

Ansioimerkit: St 3 1898, R SVR 1 1923, Suojeluskunnan ansioristi 1923. Suojeluskuntaväpeli 1923.

Julkaisut: Ks. Soininen, Suomen Lääkärit 1935. Toimittanut yhdessä J. J. Karvosen kanssa Duodecim-seuran kustantaman Ensimmäinen apu vahingoittuneelle -ensiapuoppaan toisen painoksen 1889, järjestänyt F. J. Pätiälän kanssa »Mallikokoelmaa», järjestellyt A. J. Melan, J. E. Roosin ja Th. Löfströmin kanssa Duodecimin sanaluettelon ruotsalais-suomalaisen osan (1885) painattamista ja toimittanut sanaluettelon suomalais-ruotsalaisen osan (1889) yhdessä Äyräpään ja Pätiälän kanssa.

Haudattu Mikkeliin.

* * *

Kiitokset prof. Matti Hillbomille aikaisemmin julkaisemattomista valokuvista.

Kirjallisuutta

Duodecim-seuran kokousten pöytäkirjoja.

Tauno Kaliman avajaispuhe Duodecim-seuran 50-vuotisjuhlassa 18.11.1931. Duodecim 1932;48. Liite, s. 67.

Soininen G. Ernst August Hillbom †. Duodecim 1935;51: 822–7.

Karvonen J. J. August Hillbom 75-vuotias. Duodecim 1928;44:815–6. www.inetix.owf.fi/opinnot/c.a.gottlund

JAAKKO IGNATIUS
jaakko.ignatius@duodecim.fi